

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Cestiunea reformarii scóleloru populare.

Scimu ca afora de staturile vechi de miédiadi din America septemtriunala si de cantónele de média-nópte din Svetia, unde nu affi nici celu din urma catunu (sauteti) fora scóla si nici unu omu se nu scie ceti si serie, — scólele populare in Germania stau mai biaz, suntu mai infloritóre. In Germania domnesce cea mai via viétia pe campulu invetiamentului. — Dar' valurile ce d' unu tempu incóce bantuescu orisbnuulu politicu, s'au aruncatu si pe campulu invetiamentului, au produsu misicari, au desteptatu anemele, au descoperitu unele defecte si pedece lungite in drumulu naintarii, au causatu nemultiamire si neindestulire, si ómenii au ajunsu la convingerea ca numai prin o reformare adunca se potu vindecá relele de cari patimesce invetiamentulu. Ómenii d'acésta convictiune (si d'acést'a e cea mai mare parte) au si pusu man'a si au inceputu a operá. Totu corpulu invetiamentului s'a pusu in misicare, unii pentru cá se opereze si se vindece, alii din contra cá se impedece séu celu pucinu se amene vindecarea lui, cá astu-felu se se póta folosi de slabitiunea lui, si se-si continue si d' aici inainte interesele meschine cá si pan' acumu. Tóte acestea s'au templat si se templa in Germania. Si scopulu acestoru sire nu este altulu decatu a face o revista peste aceste misicari.

Misicările pe campulu invetiamentului in Germania de doi ani incóce au luat dimensiuni mari, si cestiunea cea mai grava si mai universală este: 1. despartirea scólei de beserica séu mai bine emanciparea scóleloru de sub influinti'a nedrépta si impedeatóre a popiloru; mai suntu apoi si alte cestiuni destulu de importante, si adeca, 2. pregatirea catu de mai multi invetiatori si cultivarea loru mai inalta, prin urmare redicarea de preparandii si de semi-

nare bune; 3. asecurarea prin legi a pusetiunii invetiatorului si regularea lefiloru; 4. participarea barbatiloru prevediuti cu sciintie pedagogice la reformarea necesara si inspectiunea scóleloru; 5. introducerea adunariloru libere invetiatoresci in loculu conferintieloru bureaucratice si restrinse prin legi.

Éta cumu scrie „allgemeine deutsche Lehrerzeitung“ despre aceste misicari; ea dice: déca dela misicările invetiatoriloru din Germania de miédia-nópte ne întórcemu si ne aruncamu ochii asupra Germaniei de miédiadi, vedemu si aici totu asemenea valuri inaltiandu-se pe campulu invetiamentului. Neindestulirile si nemultiamirile invetiatoriloru, cari pan' acumu le audiai isbucnindu pe ici pe cóle, adi si-au luat aeru si resuna din o tíera in alt'a. Toti reclama indreptatire si imbunatatire. Pe campulu lupteloru ce s'a deschistu, pasiescu d'odata si neindestulitii séu cei ce striga dupa reforme si contrarii; sabiele institutiuniloru vechiu si acoloru nóue, acoloru custatóre si acoloru dorite flutura in venta si se isbescu unele asupra altor'a.“ Asiá e, fii progresului voru lumina, dar' obscurantii voru s'o innadusiésca, voru s'o stinga.

Pentru despartirea scólei de beserica mai multu s'au luptatu, si misicările au fostu mai mari in Bavaria Virtembergă, Badena, Saeso-Gota, unde acésta despartire s'a si realisatu in catuva. In Badena d. e. ocarmuirea a emanatu o ordinatiune publicata in Nr. 39, alu buletinului oficialu, acarei cuprinsu este: pentru inspectiunea scóleloru si conducerea instructiunei publice se redica o deregatoria centrala subordinata nemidi'ocitu ministeriului de interne, carea va portá nume de „Senatulu supremu scolaru.“ Sub man'a acestui senatu, dice ordinatiunea, cadu tóte averile scóleloru populare si leble invetiatoriloru populari, elu are d'a inspectiuná administrarea fonduriloru locale scolastice,

provinciale si districtuale, mai in colo are d'a inspectiună administrarea fondului generalu pentru pensiunarea invetiatoriloru, a fondului de ajutore, a fondului de aditamente séu acrescamente (Zulagefond), a fondului generalu pentru invetiatori, vedue si orfani, si a casei de ajutore pentru vedue, orfani si invetiatori, si in urma are d'a inspectiună administrarea caseloru scóleloru mai inalte de prin cetati si a aceloru pentru scóle mai inalte de invetiati. Oficiolatele supreme besericesci potu se-si denumésca reprezentanti, pe cari senatulú supremu scolasticu i va trage la consultare de cate ori voru veni pe tapetu intrebari ce taia in sfer'a relegiunii. Candu voru fi a se desbata cestiuni insemnate si de interesu comunu in sfer'a invetiamentului, si mai cu sama candu voru fi a se preliminar legi si ordinatiuni, atunci supremulu senatu scolasticu va ascultá si va consulta si pe asesorii alesi „din numeruľu invetiatoriloru populari.« Senatulú supremu scolasticu e in dreptu a consultá si pe altii, cari se pricepu in acestu lucru. — In acestu senatu supremu scolasticu se alésera doi membrii si din invetiatorii populari.

Din acésta ordinatiune se vede cá popiloru le-a lasatu dreptu se se amestece numai in cele ce se tienu singuru de religiune, ér' in cele-lalte afaceri scolastice i-au scosu cu totulu. Asemenea si in Sacsogota ocarmuirea a asternutu dietei unu proiectu de lege scolastica pe care diet'a a schimbat'o astu-felu, ca popii se piérda inspectiunea peste scóle si ocarmuirea are se denumésca inspectorate cercuale din senulu invetiatoriloru populari, ér' in ministeriu se se denumésca unu barbatu de scóla, care apoi se conduca tóte trebile scolastice. **Scóle confesiunale se nu existe mai multu ci scóle natiunale**, si copii numai din alu 12-lea anu se incépa a invetiá religiunea separati d'olalta, in care i voru instrúá preutii respectivi. Acésta despartire a scólei de beserica a incuviintiat'o si intarit'o si ocarmurea.

In Prusi'a se lupta incontra asiá numiteloru „regulative“ a' lui Raumeru, si comisiunea alésa in caus'a invetiamentului din camer'a deputatiloru a propusu nisce principii dupa care se se reformeze scólele populare. Din cari principii alu 21-lea suna asiá: „relatiunea dupa care pan' acumu preutulú localu este superiorulu invetiatoriului si pórtá esclusivu inspectiunea peste trebile din laintru ale scólei, de aici inainte are se incete. De altu-mentrea se se ridice o eforia scolara, care cá reprezentantele scólei comunale din locu are se pórté grige de tóte interesele scólei re-

spective. Efori'a are astu-felu se fia organizata, catu in ea se fia reprezentata comun'a politica si besericésca, invetiatorimea si si patronatulu unde esista si pana candu esista.“ Vedi Nr. 40. din „Oesterr. Schulbote“ care a reprodu su aceste principii din „Volkszeitung.“

Éta pre totendenea se nevoiesu d'a scóte, d'a emancipá multu pucinu scól'a de sub influinti'a popiloru, d'a o smulge de sub tutoria ce si-a usurpat'o statulu clericalu, si a o dechiará de meiorena. Temeiurile cari militéza pentru acést'a, si cari le aducu inainte cei ce voru se emacipeze scólele suntú nenumerate si ponderósa, din care noi inse aducemu numai vr'o cateva: 1. desrobirea spiritului omenimii cá a unui complecsu de fiintie morale libere, pe care (spiritu) popii sub stémétulu relegiunei l'au incatisiatu si l'au innadusitu, si astu-felu, 2. respandirea luminei adeverate in poporu si crescerea generatiunei pentru statu, firesce sensu latissimo, ér' nu pentru o casta; 3. desrobirea invetiatoriloru cari dupa impregiurarile de pan' acumu suntú siliti vrendu nevrendu a se supune orbesce popiloru si se fia slugile si uneltele loru, si astu-felu a 4. redicarea invetiatoriloru la o pusetiune independenta demna si conforma misiunei inalte, ce o au in lume d'a respandí adeverat'a cultura si adeverat'a lumina, d'a face omenimea. Acestea suntú temeiurile principale, si deca ar' vrè cineva a le tractá in tóta intinderealoru din punctu de vedere atatu istoricu catu si psihologicu ar' face ipsa chiar' de volume, si nu numai de nisce articuli pentru unu diurnalu si de altu-mentrelea strimtu. Dar' totusi cá se damu buniloru lectori ceva idei mai largi despre acést'a, reproducemu in traductiune cateva pasage din doi articuli din fói'a scolastica „Die Volksschule“ ce ese in Vien'a, si care se ocupa seriosu d' acséta cestiune si aduce articuli rumegati si din condeie agere. Din numerulu 20 intitulatu „Patronii nostri:“

„Tóte popórale venite la cusciinti'a de sine si a vietii loru politice se lupta dupa libertate. Dar' cá se póta ajunge la acésta libertate, mai nainte de tóte trebuie se petrundá si se pricepa ce e aceea, si care suntú drepturile si detoriile loru. Dereptu aceea devis'a anteluptatoriloru acestei libertati este, cá ei se respandésca in popóra lumin'a, care este bas'a a tóta libertatea, bá singur'a, unic'a basa pe care se fundéza adeverat'a libertate. Dar' midloculu celu d' antaiu d'a respandí lumin'a in poporu este scól'a populara; ea este aceea care are se contribue mai mulu la ajungerea acestui scopu, ea este isvorulu din care singuru mii de cetatieni castiga sciinti'a lorú, cari apoi esindu din acésta

scóla d'a dreptulu in viéti'a practica, nu au mai multu ocasiune a-si inavuti cultur'a loru in institute mai inalte de invetiamentu.

„Dar' cá scól'a populara se póta implini acésta devisa inalta a sa, trebue se se supuna la o reforma a-fundu taiatóre. In dependinti'a ei actuala dela influinti'a directa a popiloru nu este in stare se faca aceea, ce trebue se faca. Acést'a o póte face numai eliberarea ei de tutori'a apasatóre, pentru care mai cu sama are d'a se sili si luptá invetiatoriulu popularu, cá astu-felu elu se póta invetiá si predicá numai aceea, ce elu in cunosciinti'a lui a cunoscutu ca e dreptu si adevéru, fora d'a se teme, ca elu prin o doctrina neplacuta popiloru si-va pune la intrebare tóta esistenti'a, fora d'a se teme ca procuratorulu scólei pentru o opiniune deferitóre lu-va espune spre pedépsa la seracia si fóme.

„Scól'a se se scóta de sub influinti'a inspectiunei besericesci pe atal'a, pe catu cere progresulu tempului, independinti'a si demnitatea invetiatoriloru si imbunatatírea starii loru materiale. . . .

„Firesce nu trebue se ne departamu d' aceea convingere, ca se mai afla multi barbati cu influintia, cari orice schimbare din statulu-quo de pan' acum, o considera d' unu ce periculosu pentru statu. Si unu profesorulu d' altu-mentrea fórte intieleptu nu se rusiná a díce cu ocasiunea candidarii sale, ca beseric'a trebue se aiba influintia de plina in scóla, déca nu e cá educatiunea religiósá a tenerimii se se neglige cu totul. — Cási candu tenerimea nóstra pan' acum ar' fi fostu educata religiósá! Da, candu ceremoniile seci, góle, si superstitiunea s'aru poté numi relegiune, atunci pentru educatiunea religiósá mai cu sama in scólele de pe sate nu ar' mai remané nimicu de doritu.“

Mai incolo aducundu in ainte tendintiele si machinatiunile coteriei ce se opune mortísiu reformárii scóleloru; dicundu mai incolo ca vestimentulu loru de fariseu nu le va ajunge se-si acopere golatiunea, ca nevointiele loru d' a-si ascunde din aintea lunei slabi-tiunea si reulu chronicu de care patimescu, voru fi tóte desierte,—in cheia apoi cu aceste cuvinte: »Se nu portamu nici o grige, caci torentele vietii publice a pornitu si curge si nu-lu voru mai poté oprí nesuintiele copilarresci ale unoru individe orbite si inreutatíte, care cugeta, ca sórele nu va mai poté luminá, déca ei se voru retrage in gaurile loru de sobolu (Maulwurfs-höhlen), nu-lu voru mai poté oprí machinatiunile si in gaimarile faciarnice ale acelor'a, cari voru se prinda in latiuulu loru pe invetiatorii populari, cá astu-felu pe

cont'a loru se traésca si d' aci in colo o viétiá comóda.“ Aceste suntu cuvintele amintitulu articulu.

In numerii 13 si 14 din Volksschule este unu articulu intitulatu „Petitiunile in contra despartirii scólei de beserica,“ in care adeca autorulu arata cauzele din care unii invetiatori populari au fostu sedusi si siliti moralicesce de popi a petitiuná in contra despartirii scólei de beserica. (Despre asést'a vomu vorbí mai la vale). Cauzele acestea suntu totu odata si cauzele din care scól'a trebue despartita de beserica si astu-felu invetiatorii scosi de sub influinti'a popiloru. Éta ce se díce in acelu articulu:

„Déca vomu considerá ca preutulu localu cresce pre invetiatoriu chiar' din fraged'a lui copilaria pentru scóla, ca prin influinti'a ce-o are intogmesce si modeléza nunumai fiinti'a interna, dar' in mare mesura chiar' si fiinti'a esterna a invetiatoriulu pentru relatiunile vigente, pentru mii de pretensiuni mari si mici ale besericeii sub nume de „moralu si religiune,“ cá astu-felu se fia unu instrumentu orbu in man'a preutimeii,—déca dícu vomu considerá acestea, atunci potemu pricepe usioru, ca invetiatorulu totu odata e destinatulu se implínésca si oficiulu de catechetu, si pe lunga aceea se fia gat'a totu de un'a a sierbí preutulu in functiunile besericesci, ai fi asiá dicandu sacristianu séu crasnicu, si cantoru (regens chori), in scurtu sierbitoriuulu celu mai supusu alu santiei sale d-lui parinte; astu-felu potemu intielege usioru, fora d'a mai pune ceva pondu pe influinti'a ce-o esercéza scól'a in asta impregiurari a-supra generatiunei viitóre, pentru ce clerulu luca cu orice pretiu in contra despartirii scólei de beserica.

„Dar' cá se potemu petrunde pe de plinu ponderositatea relatiuniloru ce esista afora la tíera intre invetiatoru si preutu, intre scóla si beserica, face lipsa se vorbimu ceva mai d'amenuntulu despre starea acestu; lucru. E sciutu ca in cele mai multe locuri dreptulu d'a denumí invetiatorii lu-au ctitorii besericesci, mcna-sterile, corporatiunile etc. séu preutulu are prerogativ'a d' a dá tonulu decisivu la punerea vre unui invetiatoru. Se-si fia castigatu unu candidatulu cá sub-invetiatoru in o comuna ori catu de mari merite; se fia invetiatu elu in unu síru ori-catu de lunga de ani prin harnici'a si nevointiele sale sute si mii de copii, se le fia datu, dícu, aceea sciintia, care e de lipsa in viétiá, dupace esu din scóla; oricatu se se intrepuna o comuna pentru unu asiá invetiatoru calificatu, cá séu se-lu castige pentru sine, séu se midilócésca, cá acelu invetiatoru dupa a-tatia ani de doreri, de cele mai triste reminiscintie si

de lipsa se capete in urma spre remunerare unu postu ficsu: orice incercari voru fi desierte in data ce preutulu va dice „n.u.“ Si preutul pôte se-si castige numai cu nisce bagatele acésta sentintia negativa. Cutéza tu numai, sermane invetiatoru, a nu tractá si intempiná cu tóta politeti'a pre vr'unu favoritu alu popii, ca atunci tu esti pierdutu. Cutéza tu numai a-te aratá mai invetiatiu, si mai onorabilu, cutéza tu numai a aratá popii respectu fora d'a-ti luá pelari'a destulu de diosu séu fora d'a-ti ghirbovi totu odata spatele, caci atunci poti se-ti iai diu'a buna dela ori ce inaintare, pentru unu tempu mai lungu de nu cumva pentru totu d'aun'a. Apoi se te mai puna peccatele se gramusidezi ceva: ca adeca tu nu esti detoriu se implinesci si oficiulu catechetului; ca e in contra demnitatii invetiatorului a merge la procesiuni cu lamp'a si cu clopotielulu in mana, a face pre croniculu, a stá se-lu véda lumea si a asteptá pela coliturile ulitielor incarcatu cu rochet'a, stol'a, ritualele, lamp'a, clopotielulu si pôte si cu mantelulu santiei sale; séu ca nu se tiene nici decum de detoriile invetiatorului a curatí calea besericii de néua, a bate cu metur'a séu cu peri'a tóte locurile de pulbere, si mai vertosu unde preutulu si-pune vestimentele sale s. a. atunci tu singuru ti-ai facutu judecat'a, si candu vei cere vr'unu servitiu scolaru, fora indoiéla ti-lu va luá altulu din ainte.

„D' aceste lucruri suntu nenumerate, cari la prim'a cautare se paru neinsemnate dar' pentru invetiatoru suntu togma atatu de dediositóre pe catu suntu neaparate de lipsa pentru preutul localu care de multu s'a datu asiá.

„Acésta stare séu relatiune de dependintia este caus'a, care din interese curatu personale nu lasa, cá scól'a se scape odata de sub tutori'a popiloru, dar' pe lunga acést'a mai este si aceea impregiurare, ca popimea scia bine ca realizandú-se odata acésta independintia a scólei va trebui se incete si domnirea ce a duratu seculi, si care domnire impedece in scóla orice misicare libera a spiritului.“

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Din strainatate. Cetimu in „Romanulu.“

Societatea internatiunale pentru progresulu sciintiloru sociali.

„La 22. Septembre s'a deschisu la Bruxelles in palatul ducale antai'a siedintia a societatii internatiunale

pentru progresulu sciintiloru sociali. Sal'a intinsa — dice gazet'a de Colonia — potea abia se coprinde multimea auditoriloru, care alergasera, nu numai din tóte partile Belgiei, ci din cele mai multe orasie ale Europei, si chiar' de dincolo de Oceanu, la acea serbare de pace a sciintiloru. Ducele de Brabantu a asistatu la sedintia. Secretariulu generale a cititu o opera asupra istoriei, scopului si situatiunii societatii.“ Noi impartasimu din desbaterile acestei societati numai acele, cari taia in sfer'a invetiamentului, si adeca din siedinti'a antaia:

„A dóu'a despartire. (Educatiunea si instructiunea). D-lu Souvestre de la Parisu a deschisu discussiunea printr'unu cuvintu in favórea invetiaturei obligatórie.— Domnulu Féline, totu de la Parisu, combate pe preopinante, vedendu in acésta siluire unu atacu in contra libertatii personale. Obligatiunea d'a visitá scól'a este, dice, nefolosítoria, fiindu ca nici nu existe unu alfabetu comunc. — Domnulu Jules Simon apera invetiatur'a obligatória in numele intereselor celoru mai sacre ale societatii. Cuventulu seu, improvisatu si pronunsiatu cu infocare, a desteptatu unu entusiasmu generale. — Domnu Beek Müllendorf, de la Verviers, vorbesce pentru instructiunea poporaria, nu numai obligatória ci si gratuita. Oratoriulu infacisiéza societatii o lucrare mai lunga jasupra acestei cestiuni. — Domnulu Pressensé (Paris) vorbesce pentru, si domnulu Rollin (Gand) in contra obligamentului la invetiatura, in catu s'atinge de legislatiunea penale.— Domnulu Miaulet (La Haye) este pentru instructiunea obligatória, inse cu reserva ca parintii se aiba deplina libertate in alegerea institutului de invetiatura pentru copii loru. Elu propune intocmirea unui juriu (Jury), care se fia insarcinatu a liberá anuale parintiloru si epitropiloru certi cate ca copii loru s'au conformatu legii. — Domnulu Paul Lavuron vorbesce asemenea in favórea instructiunii obligatórie si se pronuntia cu cuvente puterice in contra situatiunii subordonate a invetiatoriloru de scóle poporarie. — Domnulu Victor Hugo a adresatu acestei sectiuni o epistola in care mai antaiu esprime parerea sa de reu, ca nu pôte asiste in persóna la desbateri, si apoi se pronuntia inscri'su, pentru invetiatur'a obligatória si gratuita. In epistola sa dice: „Unu asemenea subiectu se recomanda de sine atentiunii congresului. Déca o data va fi decisa acésta cestiune, déca prin iniciativ'a dumnia-vóstra se va fi facutu o lege buna, si se va fi datu prin acést'a celoru-lalte popóra unu bunu esemplu, acést'a ar' fi unu resultatu demnu de admiratiunea nóstra.“

Nu existe nici o cestiune mai urgentă, de catu a instrucciunii gratuite si obligatorie. Presintele are importanti'a (insemnetatea) sa, dar' ea trece, se îndreptam dar' ochii nostri spre aceea di mare, ce-o astépta civilizatiunea, s'o pregatimu. Copilulu, éca cestiunea cea mare. In léganulu copilului jace pacea séu resbelulu viitoriului. De pe acestu léganu trebuie se risipimu negur'a (ceti'a). Se lucramu pentru cá auror'a se se reflecte in sufletulu copilariei. O instrucciune gratuita si obligatoria in timpu de dóue dieci si cinci de ani va preface aspectulu lumii. Copilulu, o repetu, este viitoriulu. Spre a formá cetatiani trebuie se incepemu formandu ómeni. Se deschidemu scótele pretutindinea. Celu ce nu póta in sine lumin'a ce procura invetiatur'a, nu este omu, este numai membrulu unei turme, pe care stapenulu o duce candu la pasiune, candu la macelaria. Ceea ce resiste la fiinti'a omenésca sclaviei, nu este materi'a, ci inteliginti'a. Libertatea incepe acolo unde incetéza nesciinti'a. Cu mare parere de reu renuntiu a dice mai multu. Adoptu, cu tóta anim'a, oper'a nobile a congresului. Aceste discussiuni ale inteligintiloru, convocare din tempu in tempu, nu potu lipsi d'a produce efectulu loru. Insarcinarile seclului ne imbia, se apropia din ce in ce mai multu, suntu aci presinti. Momentulu a sositu d'a ne pregati pentru primirea loru si d'a intóná vechi'a strigare de batalia a romaniloru: *Ad portas!*"

Din siedinti'a a trei'a (24. Septembrie): „Sectiunea a dóua. (Educatiunea si instrucciunea). Acésta despartire a continuatu si a terminatu astadi desbaterea interesanta despre instrucciunea obligatoria. Domnulu Jules Guillianme crede ca pana acumu s'a luatú prè multu in consideratiune esclusiva alfabetulu (l'ABC.); puntulu de capetenia, dupa parerea lui, nu este atatu instrucciunea catu educatiunea morala a copilului. Domnulu de Pressensé propune a recunósce numai aceloru cetatiani dreptulu de alegetori cari sciu citi, scrie si calculá. Face mentiune de scótele dominicali pentru poporu, cari in Englitera au produsu rezultate atatu de insemnate. Domnulu Foncher de Carail nu se declara de locu cá unu adversariu alu instrucciunii obligatorie, dar' nu póte recunósce obligamentulu d'a visitá scól'a cá unu factoriu de capetenia pentru redidicarea clasiloru poporarie. Crede ca este de cea mai principala insemnate, nu a desparti anim'a si spiritulu, ci a procurá poporului d'o data cu instrucciunea si educatiunea morala, a-i incaldí anim'a si a-i intari caracteriulu. — Domnulu Dolemer se pronuntia pentru instruc-

tiunea poporarie dar' fara siluire; vede salutea viitoriului intr'o strinsa legatura intre scóla si atelieru, pe care industrialii o potu efectúa. D-lu Peemans nu întielege pentru ce o reforma, ce tóta lumea o recunósce de folositoria si eficace, se nu se faca si obligatoria. Citéza esemplulu Prusiei, unde acea obligatiune, acea siluire nu gasesce mai nici o resistintia, si nu atrage de catu fórte raru o penalitate pentru contraventiune. Parintele, dice, nu póte avé mai multu dreptu a estropiá mintea de catu corpulu copilului seu, din contra, precumu este obligatu a veghiá la desvoltarea corpului, este cu atatu mai multu datoriu a ingrigi, prin tóte mijlócele, de desvoltarea spiritului.— Domnulu Rollin vede in introductiunea obligamentulu scólei, anume in acele comune unde nu existe de catu o singura scóla, unu desavantiu si unu periclu pentru libertatea si scrupulele consciintiei. Domnulu Moulet este pentru instrucciunea obligatoria si periculu citatu de d-nu Rollin, i pare cu totul ilusoriu. Invetiatoriulu poporului are o misiune de indeplinitu si 'n locu d'a predicá copiiloru o religiune, ostile consciintiei parintiloru, se va mergini, in asemeni casuri, in preceptele unei morale generale. Domnulu Bouvier-Parvilliez respinge siluirea pentru instrucciune, fiindu ca nu póte esiste de catu cu interventiunea statului, si fiindu ca o asemena amestecare o crede totu modulu de periclosa. D-lu Laduron aduce aminte ca in difertele comune ale Belgiei existe de faptu unu felu de obligamentu indirectu pentru visit'a scólei, fiindu ca comun'a refusa aceloru parinti, cari lipsescu pe copii loru de bine-facerea instrucciunii, ajutoriulu comunii in casu de saracia.

Ordinatiuni.

Instrucciune

pentru invetiatorii din scótele normale si capitale de religi'a ortodocsa reseritena, de sub inspectiunea suprema scolará a bisericeii ortodocse reseritene din marele principatu alu Ardealului.

(Urmare.)

IV.

Despre clasele scólei capitale.

§. 18. Clasele scólei normale si capitale au a incepe predarea obiectelor scolare intocma, precum si in scól'a populare, dar' apoi a-si continuá crescerea si cultivarea intelectuale a scolariloru prin invetiaturi prescise, pr. suntu: catechismulu, cunoscintiele graduale ale limbei materne (gramatic'a) ortograf'a, gramatic'a

unei limbe patriotice afora de cea materna, computulu*), caligrafi'a, si cantarea bisericésca.

De si metodic'a generale si speciale arata invetiatoriloru modulu, dupa care au a predá in scólele normale si capitale feliuritele invetiaturi prescrise; totusi nu va fi de prisosu, déca inspectoratulu supremu scolariu dupa esemplulu adoptatu din partea superioritatiloru scolare de alte confesioni va impartasi invetiatoriloru nostrii unele instructiuni de didactica, va se dica, de principii invetiatoresci, ce privescu la predarea singularicelor obiecte de invetiamentu in scólele nóstre normale si capitale.

Incepemu asiá dara cu instructiuni pentru catichetu.

V.

Didactic'a speciale.

§. 19. Principiele generale ale didacticei pentru invetiamentulu religiei se potu socoti urmatóarele:

1. Catichetulu se se nevoiéscá a predá tinerimei fragede scólare invetiatur'a religiei astfelu, ca aceea nu numai se se povetuiéscá la credintia in invetiatur'a religiei, si in cunóscerea si iubirea porunciloru si cerintieloru ei, ci inca si la acea convingere, cá tenerii in religi'a loru se privéscá o mostenire scumpa, si santa dela parintii loru ;

2. cá religiositatea catichetului se fia in cea mai strinsa legatura cu moralitatea lui, si un'a pe alt'a se o spriginéscá ;

3. cá invetiatur'a religionaria se nu se predee in chipu scientificu, si cá unu obiectu de speculatiune abstracta, ci dupa modulu popularu ;

4. cá predarea catichismului se fia acomodata verstei si preceperii catichumeniloru, de aceea inceputulu se face pentru clas'a I. cu bucóvna, carea cuprinde rugatiunile de tóte dilele, inainte si dupa prandiu si inainte si dupa cina, de diminéli'a si sér'a, si de rendulu bisericescu, la care si copii cei mici iau parte la servitiuri domnediesci, si dupa aceea istori'a biblica; — apoi urméza pentru scolarii din clas'a II. catichismulu micu, pentru cei din clas'a a III. si IV. catichismulu bogatu.

§. 20. Candu catichetulu nostru se nevoiesce, cá prin invetiatur'a religionare se produca in catechumenii sei evlavie si cinstire catra cele sante, si catra institutiunile bisericesci: atunci totdeodata are a indreptá nazuíel'a sa si intr'acolo, cá invetiatur'a religionaria se o predee dupa simbolulu credintiei, pre care biseric'a lu-prescrise, si statulu pe bas'a acelui simbolu precunosce biseric'a de recepta si de autonoma.

*) Aritmetic'a.

§. 21. Intre caticheti este aceea disparitate de pareri, a incepése cu scolarii invetiatur'a religionaria dela cea dogmatica, séu dela cea morale. Noi dicemu, ca de vreme ce invetiatur'a religionaria nu se predá scolariiloru mici intr'anu chipu scientificu alu sciintiei teologice, si pentru aceea partea istorica a doctrinei religionarie nu se póte stensu deosebí de partea sistematica a ei: urméza, ca amandóue aceste parti ale doctrinei cristiane, istorice si dogmatice — suntu nedespartibile la invetiamentulu scolariiloru in doctrin'a religiei. Si asiá pre catu catichetului nu-i este iertatu a se lasá in pré mari talcuiri despre dogmele credintiei caci tóta osteníl'a ar' fi zadarnica, de órece scolarii cei mici nu le voru pricepe; pe atat'a catichetulu la predarea moralului religiosu debue se se feréscá, cá la telmacirea porunciloru lui d-dieu se nu se lase in enumerare a totu felulu de pecate, ce din partea ómeniloru se intempla. Este o parere gresita, déca catichetulu ar' dice, ca elu de aceea enumera feliurirea pacatelor, caci totdeodata arata si urmarile cele triste, ce provinu din acele, si asiá prin ele face indeobsce scolariiloru uritióse pecatele. Se créda catichetulu, ca mai bine va face, déca nu va enumerá catichumeniloru sei feliurirea toturoru pacatelor, pentru ca descrierea pacateloru inaintea tineriloru nu este alt'a, decatu a face cunoscuti pre ei cu tóte slabitiunile si faptele rele ale némului omenescu.

Déca catichetulu afla de debuintia, cá vreunu obiectu din catichismu se-lu ilustreze cu esemple, atunci se iee acele din biblie, cá asiá cuventulu lui d-dieu se se intaréscá prin sine insusi. Bibli'a este pré bogata cu esemple despre ori ce intemplanu din viétia.

§. 22. Mai departe catichetulu la predarea moralului crestinescu se lucre intr'acolo, cá in scolarii lui se destopte iubirea fiéscá catra d-dieu, carea cá unu indemnu principalu se-i povetuiéscá pre densii catra implinirea celoru diece porunci domnediesci, si celoru nóue bisericesci. Firesce póte, si debue catichetulu se arete catichumeniloru sei si pedepsele, ce urméza din neascultare si neimplinirea porunciloru domnediesci si bisericesci, si se destopte in ei fric'a lui d-dieu, ceea ce este inceputulu intiepleptiunei, descriindu-le din biblia starea cea binecuvantata a alesiloru lui d-dieu, precum si starea cea plina de muncile vecínice ale peccatosiloru, catichetulu va sporí in predarea invetiaturei catichetice, déca va arató catichumeniloru sei, ca voi'a lui d-dieu este, cá crestinelu se asculte de poruncile lui, si cá

datorintiele, care le impun poruncile lui d-dieu, se le împlinesca.

§. 23. Inse că moralitatea religioasă se fia totdeauna desteptata in tineri, si că s' o observeze in tóta viétii'a lor, se cere, că tinerulu se faca rogatiuni catra d-dieu, si asiá se scie aternarea sa dela d-dieu. Pentru aceea catichetulu se lucre, că catichumenii se se dedee cu rogatiuni, si cu deosebire inainte si dupa prandiu, inainte si dupa cine, la sculatu, si culcatu, in beserica, si afora de beserica, la inceputulu si sfersítulu ori carei întreprinderi.

§. 24. Dupa ce catichetulu a severitu cu catichumenii cartea, inceputóre de rogatiuni (Bucov'n'a), trece la istori'a biblica din testamentulu vechiu si nou; si nu trece cu vederea a aratá catichumenilor in decurgerea invetiamentulu istoriei biblice, cum rogatiunile, ce ei le-au invetiatu, stau in legatura strinsa cu istori'a biblica. S. e. la facerea lunei si a omului, din istori'a biblica, catichetulu póte aminti catichumenilor rogatiunea „tatalu nostru,“ ca adeca numimu pre d-dieu „tatalu nostru,“ caci elu ne-a ziditu, si elu ne sustiene. — La istorisirea despre proroculu Davidu, ca acestu prorocu este alcatuitorulu psalmiloru, ce ei i-au invetiatu din cartea incepatóre de rogatiuni, si ca proroculu Davidu si mai multi psalmi a alcatuitu, care toti se cuprindu intr'o carte deosebita, íce se numesce psaltirea. — La istorisirea despre nascerea, faptele, patimile, invierea, innaltiarea, si schimbarea la facia a mantuitorului; se amintésca catichetulu catichumenilor simbolulu credintiei, caci in simbolulu credintiei tóte acestea se afla espuse s. a. Si asfelu se incheia cursulu d'antaiu si inepatoriu alu invetiamentulu religunariu.

§. 25. Cursulu alu doilea de invetiamentu religunariu este pentru clasa 2 II. capitale, si de manualu se prescrie catichismulu celu micu, care are a se severfi in decurgerea unui anu.

§. 26. Pentru cursulu alu treilea din doctrin'a religiei pe sém'a clasei III. capitale se renduesce catichismulu bogatu dela inceputu pana la a diecea incheiatura; si in sfarsítu pentru clas'a a IV. capitale este continuarea catichismulu bogatu dela a diecea incheiatura, pana la finitu, si asiá se incheia cursulu de patru ani alu doctrinei religiei in scól'a capitale.

§. 27. Ce se atinge de insusirile personale ale unui catichetu, espunemu aci pre scurtu despre acele, caci teologi'a pastorale si catehetic'a tractéza pre largu despre acestu obiectu. De aceea noi aducemu aminte catichetiloru numai atat'a, ca ei dupa chiamarea lor

debue se fia, precatu iérta slabitiunea omenésca, preoti cucernici si patrungi de santieni'a si marimea puseliunei lor; ei debue nu numai se créda din tóta anima, ce predau, ci inca se duca astfelu de viétia, carea se fia o urmare fiésca a invetiamentulu religiei. Ei se fia credintiosi religiei lor, dar' se nu afecteze cu aceea; se semta fragilitatea si falibilitatea lor, si pentru aceea se indrepte faptele necuvióse ale catichumeniloru cu duhulu blandetiei si cu privire la falibilitatea generale a némului omenescu. Ei debue se se tiena strinsu de sistem'a prescria pentru invetiamentulu religiei, caci altmintrelea voru fi cá si trestii'a, ce se clatina dupa ventu. Catichumenii numai atunci voru avé incredere in catichetii lor, déca voru vedé, ca catichetulu întielege doctrin'a religiei, o scie talmaci, tiene ordinea buna, si portarea lui arata icón'a adeverata a unui pastoriu si invetiatoriu christianu. Catichetii suntu datori a se tiermuri asupra manualulu prescriu, si a se ferí de polemica facia cu dogmele altoru religii, in sfersitu védi'a catichetiloru aterna dela cultur'a loru scientifica si morale, dela implinirea acurata a chiamarei loru, dela blandeti'a si dragostea loru catra catichumeni. Frumosu si vrednicu de lauda este, déca aceste insusiri se afla in catichetii, inse treb'a cea de capetenia totu remane „dragostea,“ si „credinti'a“ catra dragoste, caci catichetii de aru si vorbí cu limbile omenesci si angeresci, si n'au dragoste, se facu ca o arama sunatóre si cimvalu resunatoriu.“

§. 28. Mai vine de a se aminti aci inca unu ramu de invetiamentu alu religiei, si adeca invetiamentulu cantarei besericesci, ce incede a se negliá in cele mai multe scóle, desi este precunoscutu in deobsce, ca cantarea bisericésca este midiloculu celu mai siguru de edificatiune sufletésca, prin urmare cantarea bisericésca servesce si cá unu midilocu siguru de cultura si crescere. Inca proroculu Davidu a introdusu la servitiulu domnediescu psalmii sei. Apostolulu Pavelu sfatuiesce credintiosiloru, ca cu cantari duhovnicesci se invetie si se zidésca unii pre altii. In tempii cei vechi se cultivá cu mare serguintia cantarea bisericésca, si santulu Ioanu Domascinu a regulat'o in véculu alu optulea, si a remasu asiá pana si in tempii nostrii. Inca multu a pierdutu din frumseti'a ei prin vitrigitatea tempiloru dela alu 14 vécu pana si in dílele nóstre, caci tempii acestia vitregi au avutu mare influintia si asupra cultivarei religiose, va se dica, asupra instituteloru scóulare; inse că si celelalte obiecte bisericesci, asiá si cantarea bisericésca lesne se póte aduce la frumseti'a sa de mai nainte, mai cu séma si pentru aceea, caci

cantarea bisericésca la noi este in limb'a materna, si in forma populare. De aceea toti catichetii voru avé indatorire, cá catichumenii se invetie cantarea bisericésca, si spre acestu sferéitu din fiacare prelegere se hotaresce celu pucinu cate unu patrariu de óra, ér' sambat'a dupa prandiu una óra intréga, dela 2 pana la 3; cu care privilegiu au a pazi, cá unulu dintre catichumeni se incépa cantarea, ér' ceialalti se urmeze in armonia cu glasu mai domolu. — Totu cu privilegiu catichizatiei se predee catichetulu si cetirea apostolului, si pe rendu se pregátésca pre catichumeni spre cetirea apostolului in beserica. Acstfelu se pasiésca si cu recitarea altoru rogatiuni, ce dupa tipicu copíi le cetescu in beserica sub servitiulu domnediescu de sér'a si diminéli'a. *) Invetiamentulu religiei se va predá in clas'a I. dóue óre, in clas'a II. si III. patru óre, si in clas'a IV. cinci óre pe septamana; catichetulu va avé a tiené catichisatia in clas'a I. una óre, in clas'a II. si III. ér' in clas'a IV. trei óre pe septamana, celelalte óre, care suntu menite pentru repetitia, le va tiené invetiatoriulu déca institutulu scólei capitale n'are propriulu seu catichetu salarisatu.

VI. BCU Cluj / Central

§. 29. Obiectele tíitóre de invetiamentulu limbe, materne santu, A. Abcdariulu; cartea de lectura „datorintiele supusilor;“ cartea de lectura »invetiatoriulu si poporulu;“ gramatica; B. Scrierea. S. Celelalte obiecte ale invetiamentulu in scólele normale si capitale.

A. Predarea Abcdariului, a cartiloru de lectura, si a gramaticiei.

§. 30. Abcdariulu este cartea aceea, ce cuprinde tóte partile incepátóre ale limbei nóstre, ce se esprimu prin graiu viu, séu prin scriere Abcdariulu se numesce si cartea elementare a limbei, caci acolo se espunu sunetele limbei, semnele tonuriloru, si desemnarea literiloru, din care se alcatuescu cuvintele. Abcdariulu este astadi o carte fórté momentóse, caci invetiatoriulu nu numai are a povetiú catra cunóscerea literiloru si a cetirei pre scolarii sei, ci totdeodata si a-i face, cá se véda bine, se áuda bine, se cuvente bine, si se gándésca bine, va se dica, invetiatoriulu debue se pove-tiúésca pre scolarii sei dupa Abcdariu dela cetire la

scriere, dela scriere la cetire, dela cetire la vorbire, si dela vorbire la gándire.

§. 31. De mare insemnatate este la predarea Abcdariului nunumai aceea, ce se invétia, ci inca si modulu, cum aceea se predá, si se invétia. Se intielege de sine, ca copii cá atari n'au inca lipsa de o cunos-cintia científica a limbei loru materne, inca cu atata mai multu face loru debuintia, se scia limb'a loru ma-terna astfelu, cá prin midilocirea ei se se póta intie- tielege cu concetatianii loru prin graiu si prin scriere, adeca se scia vorbí si a pricepe romanesce, se scia cet si scrie romanesce. Aceste patru ghibacii se ceru astad si spre viitoriu dela ori care romanu, si de-i lipsesce cuiva una din ele, acela va vedé pagub'a cea mare, ce-i provine deacolo, caci din caus'a acést'a nu se va poté bucurá de multe folóse din viéli'a sociale. Déca asiá dara desvoltarea mintiei si a animei, precum si a- jungérea destinului omenescu in viéli'a sociale este hotariata; déca viéli'a casnica, cetata si besericésca nu se póte gándi fara impartásierea gánduriloru; déca impartásierea gánduriloru se póte efectuéa usioru si si- gurn numai prin limba; si déca invetiarea si intrebuin- tiarea limbei acesteia debue se se incépa cu invetiarea partiloru elementare ale ei, atunci urméza préfiresce, ca ori cine n'a invetiatu bine Abcdariulu, acela nici candu nu va sci intrebuintia bine limb'a sa materna, si din caus'a acésta pré multu va pierde din dignitatea sa omenésca, ce o va semti elu mai multu, de catu ori cine in tóte viéli'a sa.

(Vá urmá.)

Provocare.

Rogamu pe DD. abonati cari mai au restantie se se grabésca a le respunde pana la finea lunei curente. Noi ne-amu silitu a face tóte cele cu potintia pentru multiemirea comuna, bine-voiésca a face si dinsii cele ce suntu datori; caci spesele suntu grele si regularitatea esirii acestei fóie depinde éراسi dela regularitatea responderii pretiului de a- bonamentu. Bine-voiti dara a urmá catu mai curundu cu respunderea restantieloru!

*) Din Orologionu, adeca Ceasoslovu.